پاشکۆی

پەیڕەوی نێودەوڵەتیی مافەکانی مرۆڤ

جاڕی جیهانیی مافەکانی مرۆڤ (١)

پێشەکی

لەبەر ئەوەی دان پێدانانی شکۆی ڕیشەداکوتاو لەهەموو ئەندامانی خێزانی مرۆڤایەتیدا و مافە یەکسانە چەسپاوەکانیان، بنەمای ئازادی و دادو ئاشتین لەجیهاندا.

لەبەر ئەوەی لەبیرخۆ بردنەوەی مافەکانی مرۆڤ و بەسوک سەیرکردنی، بووتە هۆی کاری دڕندانەو ئازاری دەرونی مرۆڤایەتیی داو، ئەوپەڕی ئاواتەکانی مرۆڤ بوو بەوەی کەجیهانێك هەڵقوڵێت هەموو کەسێك تێیدا خاوەنی ئازادیی ئاخاوتن و باوەڕ بێ و لەترس و برسێتی بەدووربێ.

لەبەر ئەوەی پێویستە یاسا، مافەکانی مرۆڤ بپارێزێ بۆ ئەوەی مرۆڤ لەئەنجامدا ناچار نەکرێت لە بێدادیو ستەم هەڵبگەڕێتەوە.

لەبەر ئەوەی گەلانی نەتەوە یەکگرتووەکان لە پەیماننامەکەدا سەرلەنوێ جەختیان لەسەر باوەڕ بە مافە بنچینەییەکانی مرۆڤ و ڕێزو شکۆی تاکەکەس و یەکسانیی مافەکانی ژن وپیاو کردەوەو بڕیاریان دا گەشەکردنی کۆمەڵایەتی بەرەو پێش ببەن و ئاستی ژیان لەکەشێکی بەرین و ئازاددا بەرزبکەنەوە.

---

(١) بەپێی بڕیاری کۆمەڵەی گشتیی ٢١٧ ئەلف (د-٣)ی ١٠ی کانوونی یەکەمی ١٩٤٨، متمانەی پێدراوە.

لەبەر ئەوەی دەوڵەتە ئەندامەکان بڕیاریان دا کەبەهاوکاری لەگەڵ نەتەوە یەککگرتووەکاندا یەکبینە چاودێریی ماڤەکانی مرۆڤ و ئازادییە بنچینەییەکان بکەن و ڕێزیان بگرن.

لەبەر ئەوەی هەست پێکردنی گشتیی ئەم ماف و ئازادییانە، بایەخێکی زۆری هەیە لەئەمەکداریی تەواوی ئەم بەڵێنەدا.

ئەوا کۆمەڵەی گشتی

بانگی ئەم جارە جیهانییەی ماڤەکانی مرۆڤ دەدات

کە ئەو ئاستە هاوبەشەی پێویستە ببێتە ئامانجی هەموو گەل و نەتەوەیەك، بۆ ئەوەی هەموو تاکەکەس و دەزگاو دامەزراوێکی کۆمەڵ هەوڵ بدەن و یەکبینە ئەم جارەیان لەبەر چاوبێ، بۆ چەسپاندنی ڕێزگرتنی ئەم ماف و ئازادییانە، لەڕێی پەروەردەو فێرکردنەوە و کۆششی بەردەوامی نەتەوەیی و جیهانیی بکەن بۆ دەستەبەرکردنی دان پیانان و چاودێری کردنێکی جیهانیی کاریگەر لەنێوان خودی دەوڵەتە ئەندامەکان و گەلانی ئەو ناوچانەی ژێر دەسەلاتیاندا.

مادده ١

هەموو مرۆڤ، ئازادو شکۆو ماف یەکسان لەدایك دەبن، هۆش و دەروونیان پێبەخشراوە،پێویستە وەك برا ڕەفتار بکەن.

مادده ٢

هەموو مرۆڤێك مافی بەخاوەنبوونی هەموو ئەو ماف و ئازادییانەی هەیە کەلەم جارەدا هەن، بەبێ جیاوازی وەك جیاکاری بەهۆی توخم و ڕەنگ و ڕەگەزو زمان وئایین و بیروڕای سیاسی یان هەر ڕایەکی ترەوە، یان بنچینەی نیشتمانی و کۆمەڵایەتی و سامان و

لەدایکبوون و هەربارێکی تر، بەبێ هیچ جیاوازییەکی نێوان ژن و پیاو.

سەرباری ئەوانەی پێشەوە، نابێ هیچ جیاکارییەك هەبێت لەسەر بنچینەی باری سیاسی یان یاسایی یان نێودەوڵەتیی وڵات، یان ئەو ناوچەیەی کەسەکە، سائیتر ئەو وڵاتە یان ئەو ناوچەیە سەربەخۆ بێت یان لەژێر چاودێریدا بێت یان مافی خۆبەڕێوەبردنی نەبێت، یان سەروەرییەکەی ملکەچی هەر پابەندییەك بێت.

مادده ٣

هەموو کەسێك مافی ژیان و ئازادی و بێوەیی هەیە.

مادده ٤

نابێ هیچ کەسێك بکرێتە کۆیلە و بەندەو ، کۆیلە کردن و کۆیلە کڕین و فرۆشتن بەهەموو بارەکانیەوە قەدەغەیە.

مادده ٥

نابێ هیچ کەسێك ئازاربدرێت و بخرێتە بەر سزاو ڕەفتاری سەخت و دڕندانەو شکۆشکێن.

مادده ٦

هەموو مرۆڤێك، لە هەر کوێ بوو، مافی هەیە دان بەکەسایەتی یاساییدا بنرێت.

مادده ٧

هەموو مرۆڤ لەبەردەم یاسادا یەکسانن و، مافیان هەیە بە یەکسانی و بێ هیچ جیاوازییەك بپارێزرێن و هەموویان وەکو یەك مافی ئەوەیان هەیە دژی هەر جیاکارییەك بپارێزرێن کەلەم جاڕە لابدات و دژی هەر هاندانێکیش بۆ جیاکاریی لەو بابەتە.

مادده ٨

هەموو کەسێك مافی ئەوەی هەیە پەنا بباتە بەر دادگا نیشتمانییەکان، بۆ ئەوەی مافی خۆی بداتێ لەکاروبارێکدا دەستدرێژی کردنە سەر ئەو مافە بنچینەییانەی تێدابێت کەیاسا داونی.

مادده ٩

نابێ هیچ مرۆڤێك بەناڕەوا بگیرێت یان دەستبگیر بکرێت یان دووربخرێتەوە.

مادده ١٠

هەموو مرۆڤێك مافی ئەوەی هەیەکە بە یەکسانیی تەواو لەگەڵ خەڵکی تردا سەیربکرێت، لەوەدا کەلەبەردەم دادگایەکی سەربەخۆی خاوێندا دادوەرانە و بەئاشکرا سەیری کێشەکەی بکرێت بۆ یەکلاکردنەوەی ماف و پابەندییەکانی و هەر تۆمەتێکی گوناهبارکەر کەدەدرێتەپاڵی.

مادده ١١

١- هەرکەسێك بەتاوانێك گوناهبار بکرێت، بەبێ گوناه دادەنرێت، تا بەپێی یاسا گوناهەکەی بەسەردا ساغ دەکرێتەوە، بەدادگاییکردنێکی ئاشکرا کە متمانەی پێویستی بەرگری لێکردنی بۆ دەستەبەر بکرێت.

٢- هیچ کەسێك لەپێناوی کردنی ئیشێك یان نەکردنی ئیشێکدا قەرزار بارناکرێت تا ئەو کارە لەکاتی کردنیدا بەپێی یاسای نیشتمانی یان نێودەوڵەتی، بەتاوان دانەنرێت هەروەها سزایەکی لەوە توندتری بەسەردا نادرێت کەدەشێ لەکاتی تاوانکردنەکەدا بدرێ بەسەریدا.

مادده ١٢

نابێ هیچ کەسێك بخرێتەبەر دەستێوەردانی ژیانی تایبەتیی خۆی یان خێزانی یان ماڵی یان نامەگۆڕینەوەی، یان هێرش بکرێتە سەر شکۆو ناوبانگی و، هەموو کەسێك مافی ئەوەی هەیە کەیاسا لەو دەستێوەردان و هێرشانە بیپارێزێت.

مادده ١٣

١- هەموو كەسێك ئازادە لەهاتوچۆو هەڵبژاردنی شوێنی دانیشتنی لەسنووری هەموو دەوڵەتێکدا.

٢- هەموو كەسێك مافی ئەوەی هەیە هەر ولاتێك (بەولاتەکەی خۆیشییەوە) بەجێ بهێڵێت و مافی ئەوەیشی هەیە كە بگەڕێتەوەبۆی.

مادده ١٤

١- هەموو كەسێك مافی ئەوەی هەیە پەنابباتە بەر ولاتێکی تر یان هەوڵی پەنابەری بدات لەتاو چەوساندنەوە.

٢- ئەو كەسەی بەتاوانی ناسیاسی یان کارێك کەلەگەڵ ئامانجەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان نەگونجێ، درابێ بە دادگا سود لەم مافە وەرناگرێت.

مادده ١٥

١- هەموو كەسێك، مافی ئەوەی هەیە ببێتەخاوەنی ڕەگەزنامەیەك كەبیەوێ.

٢- نابێ بەزۆر ڕەگەزنامە لەهیچ كەسێك بسێنرێتەوە یان مافی ئەوەی نەدرێتێ كەبیگۆڕێت.

مادده ١٦

١- ژن و پیاو كە گەیشتنە تەمەنی هاوسەرگرتن، مافی شوکردن و ژنهێنان و خێزان پێکەوەنانیان هەیە، بەبێ هیچ ڕێگرێك بەهۆی ڕەگەزو ئایینەوە و لەکاتی خێزان پێکەوەنان و بەردەوامیو هەڵوەشاندنەوەشیدا مافەکانیان یەکسانە.

٢- مارەبڕین بەبێ ڕەزامەندییەکی تەواوی دوور لەزۆرە ملێی هەردوولای مارە بڕینەکە نابێ بکرێت.

٣- خێزان بنەمای سروشتی و بنچینەیی کۆمەڵەو مافی ئەوەی هەیە کۆمەڵ و دەوڵەت بیپارێزن.

مادده ١٧

١- هەموو کەسێک، مافی بەخاوەنبوونی هەیە، هەرخۆی یان لەگەڵ خەڵکی تردا.

٢- نابێ بەزۆر ماڵ لەهیچ کەسێک بسەندرێت.

مادده ١٨

هەموو کەسێک، مافی ئەوەی هەیە لەبیرکردنەوەو دەروون و ئاییندا ئازادبێت، ئەم مافەیش مافی گۆڕینی ئایین و باوەڕیش دەگرێتەوەو، ئازادیی دەربڕینیان بەفێرکردن یان کارپێکردن و جێبەجێکردنی داب و نەریتەکانی و چاودێریی بەنهێنی یان لەگەڵ کۆمەڵێکدا.

مادده ١٩

هەموو کەسێک مافی ئازادیی بیروڕاو دەربڕینی هەیە، ئەم مافە ئازادیی پێڕەویی بێ دەستتێوەردانی بیروڕا و هەواڵ و هزر وەرگرتن و بڵاوکردنەوەی بەهەر ڕێگەیەک بێت دەگرێتەوە، بێ پابەندبوون بەسنووری جوگرافیاییەوە.

مادده ٢٠

١- هەموو کەسێک، مافی ئازادیی بەشداریی کۆبونەوەو کۆمەڵە و گرۆ ئاشتیخوازەکانی هەیە.

٢- نابێ هیچ کەسێک بەزۆرە ملێ بخرێتە هیچ کۆمەڵەیەکەوە.

مادده ۲۱

۱- هەموو کەسێك، مافی ئەوەی هەیە کە بەشداریی بکات لەبەڕێوەبردنی کاروباری گشتیی وڵاتەکەیدا، یان ڕاستەوخۆ، یان بەهۆی نەونوێنەرانەوە کەئازادانە هەڵدەبژێردرێن.

۲- هەموو کەسێك، هەمان مافی خەڵکی تری هەیە کەکاروبارە گشتییەکانی وڵات بگرێتە ئەستۆ.

۳- ویستی گەل، سەرچاوەی دەسەڵاتی حکومەتەو، ئەو ویستە بەهەڵبژاردنێکی پاکی تاوبەتاووبەردەوام دەردەبڕدرێت کەلەسەر بنچینەی دەنگداتی نهێنی و بەیەکسانی بۆ هەمووان یان بەپێی هەرکردەوەیەکی لەو بابەتە کە ئازادیی دەنگدان دەستەبەر بکات.

مادده ۲۲

هەموو کەسێك، وەك ئەندامێکی کۆمەڵ، مافی بیمەی کۆمەڵایەتیی هەیەو، هی ئەوەیش کەبەهۆی کۆششی نەتەوەیی و هاوکاریی نێودەوڵەتییەوە دەیهێنێتە دی بەجۆرێك کەلەگەڵ ڕەوتی هەر دەوڵەتێك و داهاتەکانی و، مافە ئابووری و کۆمەڵایەتی و پەروەردەییەکانی کە بۆ شکۆو گەشەی ئازادی کەسایەتیی پێویستە بگونجێ.

مادده ۲۳

۱- هەموو کەسێك، مافی کارکردنی هەیە و لەهەڵبژاردنیدا ئازادە بەمەرجی دادوەرانەی قایلکەر، هەروەك مافی پاراستنی هەیە لەبێکاری.

۲- هەموو کەسێك، بێ هیچ جیاوازییەك، مافی کرێ ئیشێکی یەکسانی هەیە.

۳- هەموو کەسێك، کە ئیشێك دەکات، مافی کرێیەکی دادوەرانەی قایلکەری هەیە کە ژیانێکی شیاوی شکۆی مرۆڤ، بۆ خۆی و خێزانەکەی دەستەبەر بکات، کەلەکاتی پێویستیدا شێوازەکانی پاراستنی کۆمەڵایەتیشی بچێتەسەر.

٤- هەموو کەسێك، مافی دروستکردن و چوونەناو سەندیکای هەیە، بۆ پاراستنی بەرژەوەندیی خۆی.

مادده ٢٤

هەموو کەسێك، مافی پشوودانی هەیە و لەکاتی حەوانەوەدا بەتایبەتی لەدیاریکردنێکی پەسەندی کاتەکانی کارکردن و پشووی بەردەوامی بەکرێدا.

مادده ٢٥

١- هەموو کەسێك، مافی ئاستێکی ژیانی هەیە کەبۆ پارێزگاریی تەندروستی و خۆشگوزەرانیی خۆی و خێزانەکەی پێویستە و ئەوانەیش خۆراك و پۆشاك و خانوو چاودێرییە پزیشکی و خزمەتگوزارییە کۆمەڵایەتییە پێویستەکانیش دەگرێتەوە و مافی ئەوەی هەیە کە ژیانی خۆی دەستەبەر بکات لەباری بێکاری و نەخۆشی و کەمئەندامی و بێهاوسەری و پیری و هیتریش وەك بێ دەرەتانی بەهۆی بارودۆخێکی لەدەست خۆدا نەبووەوە.

٢- دایکایەتی و منداڵی، مافی یارمەتیو چاودێریی تایبەتییان هەیەو، هەموو منداڵان هەمان پارێزگاریی کۆمەڵایەتییان هەیە ئەگەر بەرێگەیەکی ڕەوا یان ناڕەوا لەدایك بووبن.

مادده ٢٦

١- هەموو کەسێك مافی فێربوونی هەیە و پێویستە فێرکردن لەقۆناغە سەرەتاییو بنچینەییەکانیدا بەلایەنی کەمەوە بەخۆڕایی بێت و فێرکردنی سەرەتایی تەوزیمی بێت و پێویستە پێویستە فێرکردنی هونەری و پیشەیی بگشتێنرێت و وەرگرتن لەخوێندنی باڵا ئاسان بکرێت بە یەکسانی بۆ هەمووان و بەپێی لێهاتن بێت.

٢- پێویستە ئامانجی پەروەردە، تەواو گەشەپێکردنی کەسێتیی مرۆڤ بێت و ببێتە هۆی زۆرتر ڕێزگرتنی مرۆڤ و ئازادییە بنچینەییەکانی و گەشە پێکردنی لێکتر گەیشتن و چاوپۆشی و هاوڕێیەتی لەنێوان هەموو گەلان و گرۆپەگەزی و ئایینیەکان و زۆرکردنی کۆششی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ پاراستنی ئاشتی.

٣- باوکان یەکەم مافی هەڵبژاردنی جۆری پەروەردەی ڕۆڵەکانیان هەیە.

ماددە ٢٧

١- هەموو کەسێك، مافی ئەوەی هەیە کە ئازادانە بەشداری لەژیانی کولتووریی کۆمەڵدا بکات و چێژ لەهونەرەکان وەربگرێت و بەشداری بکات لەپێشکەوتنی زانست و سوود وەرگرتن لەئەنجامەکانی.

٢- هەموو کەسێك، مافی ئەوەی هەیە بەرژەوەندییە ئەدەبی و ماددیەکان کەبەستراون بەبەرهەمی زانستی و ئەدەبی و هونەرییەوە بپارێزێت.

ماددە ٢٨

هەموو کەسێك، مافی خاوەنداریی سیستمێکی کۆمەڵایەتیی دەوڵەتیی هەیە، کەبەپێی ئەو سیستمە ئەو ماف و ئازادییانە بەتەواوی دێتەدی کەلەم جاڕەدا نووسراون.

ماددە ٢٩

١- هەموو کەسێك، پێویستی کۆمەڵی لەئەستۆدایە، کەتەنها لەودا ئەو بوارە دەرەخسێ کەسێتیی ئازادو تەواو گەشە بکات.

٢- تاکەکەس لەکارپێکردنی ماف و ئازادییەکانیدا، تەنها ملکەچی ئەو پێوەندانە دەبێت کەیاسا بڕیاری دەدات، بۆ دەستەبەرکردنی دانئان بەمافەکانی خەڵکی و ئازادییەکانی وڕێزگرتنیاندا و بۆ هێنانەدی داخوازییە دادوەرییەکانی سیستمی گشتی و بەرژەوەندیی گشتی و ڕەوشت لەکۆمەڵێکی دیموکراسیدا.

٣- بەهیچ جۆرێك نابێ ئەم مافانە بەجۆرێك کاریان پێبکرێت کەلەگەڵ ئامانجەکانی نەتەوە یەکگرتووەکاندا نەگونجێ.

ماددە ٣٠

هیچ دەقێك لەم جاڕەدا نییە بەجۆرێك لێکبدرێتەوە کەهیچ دەوڵەت و کۆمەڵ و تاکێك بۆی هەیە هیچ چالاکی و کارێك بەجێ بهێنێت کە ئەو ماف و ئازادییانەی تێیدان بڕۆخێنێت.